

Jonas Nordin, *Versailles: slottet, parken, livet* (Stockholm: Norstedt, 2013). 473 pp.

Att studera Versailles kan vid en första anblick anta karaktären av en gordisk knut, svår att analytiskt forcera och begripa. Jonas Nordin har dock i sitt gedigna arbete om palatset fört en analys utan tillhörande Alexanderhugg. Genom en kronologisk exposé skildrar han Versailles som fenomen genom tre perspektiv: som fysisk struktur, som struktur för interaktion genom hovlivet och dess organisation, och slutligen som den gigantiska apparat av människor och materiel som lyckades skapa förutsättningarna för att byggnaden och hovlivet skulle fungera.

Boken behandlar främst Versailles under Ludvig XIV:s regeringstid, med fokus på platsens utveckling från jaktstolt till kungligt palats och stad med plats för en omfattande hovstat. I monografins andra hälft förs detta resonemang vidare via Ludvig XV och Ludvig XVI, där fokus mer ligger på hur arvet förvaltades och förändrades. Även om den strikta enhetlighet kring social och kulturell ordning redovisas av Nordin träder även vardagliga praktiker fram på ett sätt som visar på en socialt flexibel värld, vilket skiljer sig från den som det mer klassiska forskningsläget om palatset vill göra gällande. Fram träder istället en bild av ett något mer naggat Versailles där den givna kungliga ordningen ständigt är uppe till förhandling. Det är en av de stora styrkorna med Nordins monografi. Detta var ett palats som huserade handelsbodas och idkare, tiggare, tjuvar och prostituerade, där spisar drogs in i palatsets lägenheter så att små skorstenar beklädde palatskroppen. Tvätterskor använde slottets dammar och bassänger, tvätt på torklinor utanför slottet skämde utsikten och palatsets ständiga omdaning krävde ett hamrande och slagande, uppförande av byggställningar och tillströmning av hantverkare, grovarbetare och soldater. Versailles målas av Nordin tyd-

ligt upp som en plats där en mängd människor av olika börd samexisterade på olika villkor, vilket gör platsen mer levande än strikt – ett perspektiv som sällan framkommer i de målningar och etsningar som finns bevarade till eftervärlden.

Nordin visar skickligt hur Versailles fungerade som en miniatyrvärld för hela det tidigmoderna Europa. Genom att beskriva etablerade institutioner och strukturer utifrån palatset sammanförs allt från konst- och arkitekturideal, representativ manifestation av majestät och ståndshierarkier, sociopolitiska nätverk, intymhygien, peruker och drakoniska arbetsförhållanden i ständig dialog mellan palatset och omvärlden. Det ska dock inte stickas under stol med att detta underifrånperspektiv existerar i skymundan, för bokens fokus är framförallt Versailles som en plats för och av tre regenter.

Monografins kronologiska upplägg, som följer varje regents byggnadsmässiga och ceremoniella arv och liv på Versailles, är en analytisk svaghet eftersom informationen tenderar att bli repetitiv. En tematisk struktur hade på ett mer övertygande sätt kunnat visa på kontinuitet och förändring under Versailles 1600- och 1700-talshistoria. Studien fokuserar på visuella och arkitektoniska aspekter, något som ibland blir för ingående när antal kubikmetrar, tum och metrar trängs om vartannat för att beskriva något så visuellt som Versailles. Ett större grepp som hade gått in i detalj på vad fontäner, annex och små slott egentligen bidrog till för att skapa en viss diskurs, ur vilka kulturer dessa maktattribut hade sprungit och hur de påverkade samtidens förståelse av vad Versailles var, hade fördjupat förståelsen för det sammanhang som palatset skapades ur, och vilken kontext den i sig själv skapade. Redovisningen av dåtidens penningvärde av X tusen och miljoner *livres* hade underlättat för läsaren, vilket nu endast förekommer i ett fåtal fall. Att Nordin väljer att lägga fokus på det visuella Versailles är inte

konstigt, men jag kan inte låta bli att undra hur en ljudets och doftens historia hade tett sig. Med en sådan ceremoni- och byggnadsapparatur som platsens ständiga förvandling och majestätiska manifestation innebar hade det varit intressant att veta hur (o)ljud användes, kritiserades eller till och med förbjöds under vissa tider på dygnet och året. I analysen av Versailles parker utblir doftens historia, vilket är beklagligt med tanke på den mängd växter som bör ha funnits och som inte enbart planterades för syns skull.

Trots dessa invändningar är *Versailles* ett ambitiöst arbete med stor bredd. Nordin levandegör ämnet på ett mycket bra sätt och lyckas med att förmedla hur de ständiga ombyggnationerna genererade en samtida uppfattning om platsen som en värld i ständig förändring. En besökare kom aldrig tillbaka till exakt samma Versailles två gånger. Dess betydelse för skapandet av regenten är följetråden verket igenom, men kan stundvis bli något otydlig. Källurvalet är imponerande och nutida forskning har använts flitigt – dock ej de tunga klassikerna som Peter Burke, Emmanuel Le Roy Ladurie eller Giora Sternberg. Dessa forskare hade kunnat bidra till att fördjupa den kritiska analysen av ceremoniernas makt och visa att Ludvig XIV inte var absolut suverän över sitt hov genom hänsynslöst utnyttjande av dessa verktyg. Det saknas även en diskussion i boken om hur Nordin positionerar sig mot tidigare forskning, men eftersom boken i första hand är av förmedlande karaktär kan detta kanske förbises. Språket är tydligt och välformulerat, vilket tillsammans med ett stort bildmaterial bidrar till att skapa ett begär hos läsaren att själv få besöka detta oerhört barocka palats.

Alexander Engström

Osmo Pekonen & Anouchka Vasak, *Maupertuis en Laponie: À la recherche de la figure de la Terre*. Préface d'Élisabeth Badinter, Postface de Jean-Pierre Martin, coll. Météos (Paris: Hermann Éditeurs, 2014). 234 pp.

Pierre-Louis Moreau de Maupertuis, fils de corsaire malouin, haute figure de l'Académie des sciences de Paris puis de Berlin, et ami de Voltaire avant de devenir la cible de ses sarcasmes, a reçu une attention qui ne s'est pas démentie pendant ces dernières décennies. Plusieurs monographies lui ont été consacrées, dont la plus aboutie est celle que l'universitaire californienne, Mary Terrall, a publiée en 2002. Mais on compte également, à côté de l'abondante littérature spécialisée, des livres adressés à un public plus ample (Bousquet 2013) et même à des enfants (Badinter 2003).

Le problème de la figure de la Terre auquel le nom de Maupertuis reste attaché fut vivement débattu au XVIIIe siècle, depuis que Richer, Huygens et Newton avaient mis en cause sa forme parfaitement sphérique. Sur une terre non sphérique, la longueur d'un degré du méridien terrestre différerait selon que le méridien est proche de l'équateur ou du cercle polaire. Si la Terre est aplatie aux pôles, comme Huygens et Newton le prétendent, cette longueur doit être plus grande au Nord qu'à l'équateur. Or, les Cassini qui avaient la haute-main sur l'Observatoire de Paris affirmaient le contraire et défendaient une forme allongée de la Terre « à la manière d'un citron ». Afin de trancher la question, l'Académie royale des sciences décida de faire mesurer le degré du méridien à l'équateur et au Nord. Pour cela, elle mit sur pied deux expéditions, l'une, dirigée par La Condamine, partit dès 1735 vers le Pérou et l'autre, placée sous la houlette de Maupertuis, mit en 1736 le cap sur le grand Nord. Les enjeux scientifiques en étaient considérables, puisque la connaissance exacte de la forme de la Terre confirmerait ou infirmerait la théorie newtonienne de la gravitation universelle.